

PAWEŁ LEWANDOWSKI

OFIARY MSZALNE
WEDŁUG KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU
I IV SYNODU DIECEZJI TARNOWSKIEJ

Sobór Watykański II w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*¹ określa Eucharystię jako „źródło i zarazem szczyt całego życia chrześcijańskiego” (LG 1). Wyrażoną prawdę dopełnia Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis*², gdy przypomina, iż pozostałe sakramenty „wiążą się ze świętą Eucharystią i ku niej zmierzają. W Najświętszej Eucharystii zawiera się bowiem całe dobro duchowe Kościoła, to znaczy sam Chrystus, nasza Pascha” (PO 3). Nie można mieć zatem wątpliwości co do miejsca i roli Mszy św. w życiu każdego chrześcijanina.

W ostatnich czasach obserwujemy bezpardonowy atak środków społecznego przekazu na sakrament Eucharystii. Jest to atak przemyślany, uporządkowany, co więcej – czyniony w sposób systematyczny. Próbuje się podważyć, zlekceważyć i wyśmiać świętość Wieczery Pańskiej. Najczęstszym tematem poruszonym przez mass media w analizowanym zagadnieniu są ofiary mszalne. W Internecie przede wszystkim – choć traktują o tym także inne środki społecznej komunikacji – można odnaleźć informacje chociażby

---

Ks. mgr lic. PAWEŁ LEWANDOWSKI – prezbiter diecezji tarnowskiej, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL; adres do korespondencji: ul. Radziszewskiego 7, 20-039 Lublin; e-mail: ks.lewandowski@gmail.com

¹ SACROSANCTUM CONCILIUM ŒCUMENICUM VATICANUM II, Constitutio Dogmatica de Ecclesia *Lumen gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965), pp. 5-75; tekst polski w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań: Pallottinum 2002, s. 104-163 [dalej cyt.: LG].

² SACROSANCTUM CONCILIUM ŒCUMENICUM VATICANUM II, Decretum de presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis* (7.12.1965), AAS 58 (1966), pp. 991-1024; tekst polski: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, s. 478-508 [dalej cyt.: PO].

na temat: „ile kosztuje zbawienie duszy”³, jak wygląda „wielki cennik usług kościelnych”⁴, czy w końcu – co oznacza stwierdzenie „co łaska, ale nie mniej niż...”⁵. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie obowiązującego prawodawstwa odnośnie do ofiar mszalnych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.⁶ i w dokumentach IV Synodu Diecezji Tarnowskiej⁷.

W KPK/83 prawodawca kodeksowy poświęca ofiarom mszalnym czternaście kanonów (945-958), które składają się na rozdział III *De oblata ad Missae celebrationem stipe*, tytułu III *De sanctissima Eucharistia*, części I *De sacramentis*, księgi IV *De Ecclesiae munere sanctificandi*. W IV SDT normy dotyczące ofiar mszalnych prawodawca synodalny umieścił w punkcie 3 *Najświętsza Eucharystia* (stat. 141-168), rozdziału I *Sakramenty święte*, księgi II *Uświęcanie*.

1. PRZYJMOWANIE OFIAR MSZALNYCH

Ofiara przekazywana kapłanowi z okazji sprawowania Mszy św. (a nie – jak się często błędnie wyraża – ofiara za Mszę św.) ma w Kościele długą tradycję. Zgodnie z nią wierni, prosząc księdza o celebrację Eucharystii

³ http://www.se.pl/wydarzenia/kraj/zakonnicy-za-50-z-odprawiaja-msze-swiete-za-zycie-wieczne_179459.html (dostęp: 25.01.2015).

⁴ <http://www.se.pl/msza-sw-cena,130970/> (dostęp: 25.01.2015).

⁵ <http://www.expressilustrowany.pl/arttykul/852637,co-laska-ale-nie-mniej-niz-ile-kosztuja-kościelne-poslugi,id,t.html?cookie=1> (dostęp: 25.01.2015).

⁶ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, pp. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Pallottinum 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

⁷ *IV Synod Diecezji Tarnowskiej*, Tarnów: Kuria Diecezjalna 1990 [dalej cyt.: IV SDT]. IV SDT został zwołany na sesji księży dziekanów i wicedziekanów 3 listopada 1980 r. przez abpa Jerzego Ablewicza. Struktury organizacyjne Synodu zostały ustalone w *Statutach IV Synodu Diecezji Tarnowskiej*, wydanych 16 października 1981 r. Komisja Główna Synodu powołana została 8 maja 1981 r. Odbyło się pięć sesji IV SDT: 1) w Bazylice Katedralnej 14 czerwca 1983 r.; 2) w Bazylice Katedralnej 19 grudnia 1983 r.; 3) w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie 13 czerwca 1984 r.; 4) w Bazylice św. Mikołaja w Bochni 15 grudnia 1984 r.; 5) w Bazylice Katedralnej 16 marca 1985 r. Podczas sesji plenarnych uchwalono 19 dokumentów i 749 statutów wraz z ich uzasadnieniem teologicznym i praktycznymi instrukcjami. Podpisanie uchwał i promulgacji dokonał abp Jerzy Ablewicz w uroczystość Narodzenia Najświętszej Maryi Panny 8 września 1986 r. Więcej zob. P. BEDNARCZYK, *Relacja księdza biskupa Piotra Bednarczyka z przebiegu prac IV Synodu Diecezji Tarnowskiej*, „Currenda” 7-9 (1986), s. 229-234; J. DUDZIAK, *Pasterska posługa biskupów tarnowskich w synodach diecezjalnych. Z dziejów tarnowskich synodów*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 10 (1986), nr 1, s. 40-90; W. SZEWCZYK, B. CHWISTEK, *IV Synod Diecezji Tarnowskiej w cyfrach i faktach*, „Currenda” 8-11 (1985), s. 225-237.

w określonej przez nich intencji, składają na jego ręce dar pieniężny nazywany „stypendium mszalnym”⁸. Prawodawca kodeksowy stanowi, że każdemu kapłanowi celebrującemu lub koncelebrującemu Mszę św. wolno przyjąć stypendium, któremu sprawia zadość poprzez celebry Najświętszej Ofiary w indywidualnie przyjętej intencji (kan. 945 § 1). Powyższa dyspozycja znalazła odzwierciedlenie w IV SDT: „Należy podtrzymać w całej Diecezji zwyczaj przyjmowania dobrowolnych ofiar z okazji celebrowania Mszy św.” (stat. 147).

Chociaż ofiara mszalna w sensie ścisłym nie stanowi wynagrodzenia w zamian za intencję sprawowanej Eucharystii, to jednak kapłan, gdy otrzymuje i przyjmuje stypendium, zobowiązuje się tym samym do odprawienia Mszy św. zgodnie z wolą ofiarodawcy. Zasada ta odnosi się do każdej przyjętej osobno ofiary, niezależnie od jej wysokości (kan. 948).

Zgodnie z KPK/83 każdy kapłan może przyjąć tyle ofiar mszalnych, ilu sam może zadośćuczynić w ciągu jednego roku (kan. 953). Biorąc pod uwagę dyspozycję ustanowioną w kan. 202 § 1 rok liczy 365 dni, tyle zatem ofiar przyjąć może każdy kapłan. Powyższy zakaz dotyczy tylko zleceń personalnych. Z tego powodu kapłan może przyjąć, a tym samym zobowiązać się do odprawienia Mszy św. na czas dłuższy niż jeden rok, gdy zlecenie nie jest związane z jego osobą⁹. Co więcej, odprawiający za zezwoleniem ordynariusza dwa lub trzy razy w jednym dniu mogą przyjąć odpowiednio większą liczbę intencji niż 365¹⁰. Prawodawca synodalny powtarza normę kodeksową: „Kapłanowi nie wolno przyjąć do osobistego odprawiania tylu ofiar mszalnych, którym sam nie może zadośćuczynić w ciągu jednego roku” (stat. 149 § 1).

Należy zwrócić uwagę na relację dyspozycji zawartej w kan. 953 odnośnie do obowiązku odprawiania Mszy św. za lud¹¹. Jeśli podmiot zobo-

⁸ S. CZERWIK, *Msza święta – teologia, intencje, ofiary*, „Pastores” 2 (2008), nr 2, s. 120.

⁹ Á. MARZOA, *Ofiary mszalne*, [w:] *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*, red. P. MAJER, edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, Kraków: Wolters Kluwer Polska 2011, s. 716.

¹⁰ E. GÓRECKI, *Najświętsza Eucharystia*, [w:] J. KRUKOWSKI (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2: *Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, Poznań: Pallottinum 2011, s. 135.

¹¹ Podmiotami zobowiązanymi do odprawiania Mszy św. za powierzony sobie lud są biskup diecezjalny (kan. 388 § 1) i proboszcz (kan. 534 § 1). Zgodnie z dyspozycją kan. 381 § 2, jeśli co innego nie wynika z natury rzeczy lub z przepisu prawa, z biskupem diecezjalnym są zrównani w prawie ci, którzy stoją na czele następujących Kościołów partykularnych: prałatury terytorialnej, opactwa terytorialnego, wikariatu apostołskiego, prefektury apostołskiej oraz administratury apostołskiej erygowanej na stałe (por. kan. 368). Z biskupem diecezjalnym zrównany jest także ordynariusz wojskowy (IOANNES PAULUS PP. II, *Constitutio Dogmatica qua nova canonica ordinatio pro spirituali militum curae datur* *Spirituali militum curae* (21.04.1986), AAS 78

wiązany do wypełnienia analizowanego obowiązku realizuje go osobiście, a po odprawieniu Mszy św. *pro populo* celebryje w tym samym dniu drugą Mszę św., może zatrzymać związaną z nią ofiarę pod warunkiem, że odprawienie drugiej Eucharystii tego samego dnia jest podyktowane potrzebami duszpasterskimi wiernych i nie jest to Msza św. koncelebrowana (por. kan. 951 § 2)¹². Spełnienie powyższych warunków nie wpływa zatem na realizację dyspozycji kan. 953.

Prawodawca kodeksowy przekazuje kapłanowi jeszcze jedną możliwość przyjęcia większej ilości ofiar mszalnych. Ma to miejsce wówczas, gdy ów kapłan ma zamiar powierzyć stypendia innemu kapłanowi¹³. KPK/83 nakłada na takiego kapłana obowiązek przekazania intencji mszalnych możliwie najszybciej wybranemu przez siebie kapłanowi, co do którego nie ma żadnych podejrzeń. Przyjęta ofiara winna być przekazana w całości, chyba że nie ma wątpliwości, iż nadwyżka w stosunku do wysokości obowiązującej w diecezji została dana ze względu na osobę (kan. 955 § 1). W odniesieniu do powyższej materii prawodawca synodalny przypomina, że nadmiar intencji mszalnych wolno przekazać innemu kapłanowi, jednakże z zachowaniem przepisów zawartych w kan. 945 i 955 § 1 KPK/83 (stat. 149 § 2).

Każdy kapłan, przyjmując ofiarę mszalną, nawet niewielką, tym samym przyjmuje zobowiązanie aplikowania Mszy św. zgodnie z dyspozycją nałożoną na niego przez ofiarodawcę. Prawodawca kodeksowy stanowi, że obowiązek celebrowania Eucharystii ciąży na kapłanie także wtedy, gdyby – nawet

---

(1986), pp. 481-486; tekst polski w: „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie, 7 (1986), nr 4, s. 32). Oprócz tego w sytuacji *sede vacante* do odprawiania Mszy św. za lud zobowiązani są także administrator diecezji (kan. 427 § 1) oraz administrator parafii, chyba że biskup diecezjalny postanowi inaczej (kan. 540 § 1).

¹² M. SITARZ, *Obowiązek odprawiania Mszy świętej „pro populo”*, [w:] T. GUZ, M. KUĆ (red.), *Ius et fides. Księga jubileuszowa z okazji siedemdziesiątych urodzin profesora Jana Świtki*, Lublin: TN KUL 2006, s. 869. Przeszkoda niepozwalająca w niedziele i święta nakazane wypełnić obowiązek odprawiania Mszy św. za lud nie zwalnia z niego, lecz przesuwają na inny dzień jego osobiste wykonanie. Prawodawca kodeksowy zezwala zadośćuczynić temu obowiązkowi także przez jego wykonanie w tym samym dniu przez innego kapłana (kan. 534 § 1). Podmiotowi zobligowanemu do sprawowania Mszy św. *pro populo* nie wolno przyjmować ofiary z racji wypełniania tego obowiązku. W sytuacji jednak, gdy przekazuje to zobowiązanie innemu kapłanowi powinien wynagrodzić podjęte zadanie (G.J. WOODALL, *A Passion for Justice. An Introductory Guide to the Code of Canon Law*, Leominster: Gracewing 2011, s. 291).

¹³ J.M. HUELS, *The Offering given for the Celebration of Mass [cc. 945-958]*, [w:] J.P. BEAL, J.A. CORIDEN, T.J. GREEN (red.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York: Paulist Press 2000, s. 1134. Prawodawca kodeksowy w kan. 954 zezwala na przekazanie stypendiów mszalnych poza parafię w sytuacji, gdy w kościele lub kaplicy jest tyle przyjętych intencji, że nie można ich odprawić w ciągu jednego roku, nigdy jednak w przypadku, gdy ofiarodawcy wyraźnie okazali wolę przeciwną.

bez jego winy – przepadły przyjęte ofiary (kan. 949). Jak zauważa M. Pastuszko, zobowiązanie to istnieje dopiero wówczas, gdy dojdzie do skutku swoisty kontrakt, czyli nastąpi przyjęcie ofiary przez kapłana¹⁴. Kapłan zatem może odmówić przyjęcia ofiary mszalnej, ale jeśli już ją przyjmie, podstawą relacji sprawiedliwości, jaka rodzi się między ofiarodawcą a konkretnym kapłanem, w wyniku której wierny nabywa prawo, aby Msza św. była aplikowana według jego intencji i podyktowanych warunków, jest nie tyle ofiara, lecz samo jej przyjęcie¹⁵.

Z przyjmowaniem ofiar mszalnych złączony jest obowiązek prowadzenia tzw. *liber stipendiorum*¹⁶. Prawodawca kodeksowy stanowi następująco: „Każdy kapłan powinien dokładnie zapisywać Msze św., które przyjął do odprawienia i które odprawił” (kan. 955 § 4), a także: „Proboszcz oraz rektor kościoła lub innego pobożnego miejsca, w którym zwykle się przyjmować stypendia mszalne, powinni posiadać specjalną książkę, w której dokładnie mają zapisywać liczbę Mszy św. przyjętych do odprawienia, intencje, jak również złożoną ofiarę i odprawienie” (kan. 958 § 1). W księdze intencji mszalnych należy odnotować także Msze św., które zostają przekazane innym kapłanom, wraz z zapisaniem wysokości tych ofiar (kan. 955 § 3). *Ratio legis* powyższej normy należy upatrywać w ogromnej trosce Kościoła o przyjęte zobowiązania mszalne. Niedopuszczalne jest zatem zapisywanie stypendiów na jakimś skrawku papieru, notatniku, czy nawet podręcznym kalendarzu ze względu na powagę sprawy i niebezpieczeństwo zagubienia. Fakt solidnego i uczciwego prowadzenia *liber stipendiorum* stanowi bardzo

¹⁴ M. Pastuszko podaje ciekawy przykład, który warto przywołać w tym miejscu: „Gdyby jednak ktoś przysłał nam listownie intencje mszalne, a pieniądze wysłał i te nie doszły do nas, wówczas nie mamy obowiązku aplikowania Mszy świętej, ponieważ kontrakt dochodzi do skutku w chwili przyjęcia ofiary mszalnej, a to wcale nie nastąpiło. Pieniądze zginęły temu, kto je wysłał” (*Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce: Wydawnictwo Jedność 1997, s. 379).

¹⁵ Á. MARZOA, *Ofiary mszalne*, s. 713.

¹⁶ Zdaniem M. Pastuszko w *liber stipendiorum* powinny znaleźć się następujące informacje: 1) numer bieżący; 2) intencja, w jakiej Msza św. ma być aplikowana; 3) wielkość złożonej ofiary; 4) data przyjęcia intencji mszalnej; 5) data aplikowania Mszy św. (*Ofiary mszalne*, „Prawo Kanoniczne” 29 (1986), nr 3-4, s. 134). Według L. Adamowicza księga intencji mszalnych powinna zawierać: 1) datę przyjęcia intencji mszalnej; 2) brzmienie intencji; 3) wysokość złożonej ofiary i kto ją przyjął; 4) dane ofiarodawcy (nazwisko, adres, telefon kontaktowy) – informacja fakultatywna, ale bardzo przydatna, gdyby trzeba było wprowadzić zmiany; 5) datę odprawienia Mszy św.; 6) podpis kapłana, który ją odprawił; 7) uwagi (*Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych według Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, Lublin: Polihymnia 1999, s. 133). J.M. Huels zauważa, że coraz częściej papierowe formy *liber stipendiorum* zostają wyparte przez specjalne programy komputerowe do prowadzenia wykazu intencji mszalnych (*The Offering given for the Celebration of Mass*, s. 1136).

poważne zobowiązanie, dlatego powinno być dokładnie przestrzegane, aby wykluczyć sytuacje, gdy przez śmierć lub chorobę kapłana nie czyni się zadość przyjętym stypendiom mszalnym¹⁷. Prawodawca synodalny powtarza powyższą normę: „Kapłani są zobowiązani w księdze stypendiów mszalnych zapisać Msze św. przyjęte do odprawienia, odprawione, przekazane innym, zaznaczając również wysokość ofiary” (stat. 150).

Delikatność materii, o której mowa, jak również wrażliwość wiernych na wypełnienie przyjętych stypendiów mszalnych stanowią rację szczególnego czuwania nad czynieniem zadość podjętym zobowiązaniom. Z tego też powodu prawodawca kodeksowy wyposażył ordynariusza miejsca w kościołach duchowieństwa diecezjalnego oraz przełożonego wyższego w kościołach instytutów zakonnych lub stowarzyszeniach życia apostołskiego w obowiązek i prawo czuwania nad wypełnieniem przyjętych stypendiów mszalnych (kan. 957). Jak zauważa E. Górecki, zobowiązania te realizowane są w konkretnych kościołach, z tego też powodu kompetencja wspomnianego czuwania przysługuje autorytetowi, któremu kościoły podlegają, nie zaś fakt podlegania osoby temu czy innemu autorytetowi¹⁸. Prawodawca kodeksowy obli-guje ordynariusza do corocznego sprawdzenia ksiąg intencji mszalnych. Ten czyni zadość nałożonemu obowiązkowi, gdy dokonuje tego osobiście lub przez delegata (kan. 958 § 2).

2. WYSOKOŚĆ OFIAR MSZALNYCH

Dla lepszego zrozumienia przedstawianego zagadnienia należy pojąć sens i cel stypendiów mszalnych. Jak już zostało wcześniej zauważone, stypendia mszalne polegają na przekazaniu określonej sumy pieniędzy kapłanowi w tym celu, aby odprawił Mszę św. w intencji przedstawionej przez ofiarodawcę. Pieniądze z okazji sprawowania Eucharystii przeznaczone są na potrzeby kultu, utrzymanie duchownego i kościoła, a także pomoc biednym¹⁹. Poruszając temat wysokości ofiar mszalnych, trzeba zwrócić uwagę na

¹⁷ A. SOBCZAK, *Jalmużna mszalna. Komentarz do kanonów 945-958 Kodeksu Prawa Kanonicznego (Cz. II)*, „Homo Dei” 3 (2000), s. 88.

¹⁸ E. GÓRECKI, *Najświętsza Eucharystia*, s. 139.

¹⁹ J. MIKOŁAJEC, *Problem ofiary mszalnej*, „Homo Dei” 4 (2001), s. 56-57. M. Pastuszko inaczej rozróżnia cele, na które przeznaczają się ofiary mszalne, a mianowicie: 1) Kościoły partykularne; 2) utrzymanie kapłanów; 3) dzieła Kościoła. Zdaniem M. Pastuszko nie zawsze ofiary mszalne przekazywane są na wszystkie powyższe cele, z tego względu, że niekiedy są one tak niskie, iż nie wystarczają na pokrycie kosztów związanych z samym utrzymaniem kapłanów (*Ofiary mszalne*, s. 120).

specyficzną sytuację w tej materii. Zdaniem A. Sobczaka dla wielu kapłanów stypendia mszalne są jedynym źródłem dochodów, a więc jedynym środkiem do życia. Z tego powodu mogą pojawić się zarzuty ze strony wiernych o nadmiernej wysokości tych ofiar²⁰. M. Pastuszko zwraca uwagę, że w niektórych krajach czyni się starania, aby stypendia mszalne pokrywały przynajmniej jedną trzecią kosztów dziennego utrzymania kapłana. Jego zdaniem sytuacja, gdy ofiary przeznaczone są w całości na utrzymanie kapłanów, nie jest niewłaściwa, ponieważ i tak Kościół zostałby obciążony kosztami utrzymania kapłana, gdyby nie było ofiar mszalnych²¹.

W myśl dyspozycji prawodawcy kościelnego, do synodu prowincjonalnego lub do zebrania biskupów danej prowincji należy określenie dekretem wysokości składanej ofiary mszalnej (kan. 952 § 1)²². Z tego też powodu, jeśli takowy dekret został wydany czy to przez synod prowincjonalny, czy to przez biskupów prowincji, kapłanowi nie wolno domagać się wyższej ofiary (kan. 952 § 1)²³. Czym innym jednak jest dobrowolne przyjęcie ofiary wyższej od określonej, jak również niższej.

Prawodawca kodeksowy stanowi, że w sytuacji, gdy nie ma uregulowania, o którym mowa powyżej, należy kierować się prawem zwyczajowym diecezji (kan. 952 § 2). Co więcej, członkowie wszystkich instytutów zakonnych zobowiązani są zachowywać dekret lub miejscowy zwyczaj diecezjalny (kan. 952 § 3). Zdaniem E. Góreckiego istnienie ustalonej wysokości stypendium mszalnego stanowi przyczynek do porządku w tak delikatnej materii oraz zapobiega zgorzeniu²⁴.

W tym miejscu wypada przypomnieć także usilną zachętę prawodawcy kodeksowego skierowaną do kapłanów, aby nie odmawiali odprawienia Mszy św. w intencjach przedstawionych przez wiernych, zwłaszcza ubogich, gdy ci nie są w stanie złożyć żadnej ofiary (kan. 945 § 2).

W sytuacji kiedy ofiarodawca przekazuje kapłanowi określoną sumę pieniędzy z racji sprawowania Eucharystii, a nie określa ich liczby, prawodawca kodeksowy nakazuje ustalić tę liczbę, uwzględniając wysokość ofiary przyjętą w miejscu zamieszkania ofiarodawcy. Wyjątek od powyższej reguły

²⁰ A. SOBCHAK, *Jałmużna mszalna*, s. 83.

²¹ M. PASTUSZKO, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego*, s. 371-372. Prawodawca kodeksowy w kan. 946 zauważa, iż wierni składający ofiary mszalne przyczyniają się do dobra Kościoła oraz wykazują się troską o utrzymanie wiernych szafarzy.

²² J.M. HUELS, *Stipends in the New Code of Canon Law*, „Worship” 57 (1983), nr 3, s. 223.

²³ Gdyby zdarzyło się jednak tak, że kapłan przyjąłby wyegzekwowaną wyższą ofiarę, ciąży na nim poważny obowiązek restytucji (E. GÓRECKI, *Najświętsza Eucharystia*, s. 135).

²⁴ E. GÓRECKI, *Najświętsza Eucharystia*, s. 135.

może stanowić domniemanie, że inna była intencja ofiarodawcy (kan. 950). W takiej sytuacji okoliczności domniemania pozwolą określić właściwy sposób postępowania²⁵.

Do analizowanej materii prawodawca synodalny odnosi się tylko w jednym statucie, przypominając normy kodeksowe: „Należy podtrzymywać w całej Diecezji zwyczaj przyjmowania dobrowolnych ofiar z okazji celebrowania Mszy św.; jeśli zaistnieje potrzeba, kapłan powinien celebrować Mszę św. również nie otrzymawszy ofiary, zwłaszcza gdy proszą o to ubodzy” (stat. 147). IV SDT nie podejmuje kwestii wysokości ofiary składanej na okoliczność celebry Eucharystii²⁶.

Powyższe unormowania kodeksowe sprowadzają się do kan. 947 KPK/83, który stanowi nakaz wykluczania nawet pozorów jakichkolwiek spekulacji pieniężnych, handlu czy działalności obliczonej na zysk²⁷. Takie obwarowanie dobitnie świadczy o determinacji Kościoła, aby przeciwstawiać się wszystkiemu, co mogłoby przynieść ujmę instytucji ofiar mszalnych²⁸.

3. APLIKACJA OFIAR MSZALNYCH W CIĄGU DNIA

W celu lepszego zrozumienia analizowanego tematu należy przypomnieć, że ogólną zasadą jest odprawianie przez kapłana jednej Mszy św. w ciągu dnia (kan. 905 § 1). Od powyższej zasady istnieją dwa wyjątki. Pierwszy z nich stanowią uroczystość Narodzenia Pańskiego i wspomnienie Wszystkich Wiernych Zmarłych, kiedy można odprawić trzy Msze św. Poza tymi sytuacjami ordynariusz może zezwolić w jakikolwiek dzień tygodnia na binację przy zachowaniu warunków: brak kapłanów i słuszna przyczyna oraz w niedzielę lub święta nakazane na trzynację przy zachowaniu warunków:

---

²⁵ J. CALVO-ÁLVAREZ, *Estipendios*, w: A. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA (red.), *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, t. III/1, Pamplona: Eunsa Ediciones Universidad de Navarra 1996, s. 720.

²⁶ Niektóre synody diecezjalne szczegółowo omawiają tę kwestię, chociażby III Synod Diecezji Kieleckiej, Synod Archidiecezji Wrocławskiej, I Synod Diecezji Drohiczyńskiej czy Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. Więcej na ten temat zob. S. ŁUPIŃSKI, *Ofiary mszalne w świetle uchwał polskich synodów diecezjalnych po Soborze Watykańskim II*, „Studia Teologiczne. Białystok, Drohiczyn, Łomża” 21 (2003), s. 325-331.

²⁷ L. ADAMOWICZ, *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych*, s. 128-129; J. CALVO-ÁLVAREZ, *Estipendios*, s. 712-713.

²⁸ E. GÓRECKI, *Najświętsza Eucharystia*, s. 130.

brak kapłanów i konieczność duszpasterska²⁹. Binowanie i trynowanie należy uznać zatem za wyjątek od zasady, który wymaga zaistnienia odpowiednich racji. Zdaniem R. Kantora niedopuszczalne jest rozszerzające interpretowanie kodeksowych „racji”, gdy pod szyldem „konieczności duszpasterskiej” próbuje się umieszczać różne inne sytuacje stanowiące nadużycie prawa³⁰.

Prawodawca kodeksowy stanowi, że kapłan odprawiający Eucharystię więcej razy w tym samym dniu może poszczególne Msze św. aplikować w intencji, w której została złożona ofiara, przy zachowaniu jednak prawa, że oprócz uroczystości Bożego Narodzenia wolno mu zatrzymać dla siebie jedno stypendium mszalne (kan. 951 § 1)³¹. Pozostałe stypendia mszalne kapłan zobowiązany jest przekazać na cele wskazane przez ordynariusza, z uwzględnieniem wynagrodzenia z tytułu zewnętrznego (kan. 951 § 1)³². A. Sobczak zauważa, że zgodnie z tym kanonem kapłan celebrujący więcej niż jedną Mszę św. w danym dniu ma prawo sam zdecydować, którą ofiarę zatrzyma dla siebie. Interpretacja stanowiąca o tym, że celebrans jest zobowiązany do zatrzymania dla siebie ofiary z pierwszej sprawowanej Eucharystii, jest bezzasadna³³. Kapłan koncelebrujący w tym samym dniu drugą Mszę św. nie może z żadnego tytułu przyjąć za nią stypendium (kan. 951 § 2). *Ratio legis* zasady prawnej zabraniającej kapłanowi przyjęcia ofiary za binowaną Eucharystię odprawioną w koncelebrze jest intencja Kościoła, aby sprawowanie drugiej czy trzeciej Mszy św. w tym samym dniu miało

²⁹ Á. MARZOA, *Ofiary mszalne*, s. 685-686. Binacja – to odprawienie dwóch Mszy św. jednego dnia przez tego samego kapłana. Trynacja – to odprawienie trzech Mszy św. jednego dnia przez tego samego kapłana (M. SITARZ, *Słownik prawa kanonicznego*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax 2004, kol. 22 i 180).

³⁰ R. KANTOR, *Nieuzasadnione binowanie Mszy świętej a sankcja karna*, „Currenda” 3 (2009), s. 427.

³¹ Dziwić może fakt, że – jak zostało wcześniej wspomniane – od ogólnej zasady sprawowania przez kapłana jednej Mszy św. każdego dnia istnieje wyjątek celebry w uroczystość Narodzenia Pańskiego i wspomnienia Wszystkich Wiernych Zmarłych, dlatego więc prawodawca kodeksowy zezwala na przyjęcie trzech stypendiów mszalnych tylko w uroczystość Narodzenia Pańskiego. Otóż na podstawie norm wydanych przez papieża Benedykta XV w dniu 10 sierpnia 1915 r. każdy kapłan we wspomnienie Wszystkich Wiernych Zmarłych może celebrować trzy Msze św.: jedną w dowolnej intencji (jedynie za nią może przyjąć ofiarę), drugą za dusze wszystkich wiernych zmarłych, trzecią zaś w intencjach papieża (B. MARGAŃSKI, *Kalendarz liturgiczny Diecezji Tarnowskiej 2014*, Tarnów: Biblos 2014, s. 204).

³² Zdaniem E. Góreckiego tytuł zewnętrzny może dotyczyć chociażby uciążliwości związanej z długą podróżą, śpiewaną Mszą św. czy wygłoszeniem kazania (*Najświętsza Eucharystia*, s. 134).

³³ A. SOBCZAK, *Jalmużna mszalna*, s. 77.

miejsce tylko z racji duszpasterskich lub ze względu na dobro duchowe kapłanów³⁴.

W analizowanej powyżej materii prawodawca synodalny przywołuje dyspozycję kodeksową, iż z wyjątkiem sytuacji przewidzianych wyraźnie przez prawo kapłanom zabrania się celebrowania lub koncelebowania Eucharystii w tym samym dniu więcej niż jeden raz (stat. 145 § 1). W niedziele i święta nakazane na terenie diecezji tarnowskiej kapłani dla słusznej przyczyny mogą binować, a gdy domaga się tego konieczność duszpasterska również trynować (stat. 145 § 2). Prawodawca synodalny za niedozwolone uznaje trynowanie w dzień powszedni oraz kwadrinowanie w niedziele i święta. Zaistniałym potrzebom należy zaradzić w inny sposób, zgodny z prawem (stat. 145 § 3). W nawiązaniu do norm kodeksowych IV SDT przypomina prawo do trynacji w uroczystość Narodzenia Pańskiego oraz wspomnienie Wszystkich Wiernych Zmarłych. „W Boże Narodzenie kapłan, chcąc skorzystać z tego przywileju, będzie celebrował lub koncelebrował w czasie określonym przez dawną tradycję: pierwsza Msza św. o północy, druga – o świcie, trzecia – w ciągu dnia; w Dzień Zaduszny aplikuje zgodnie z przepisami wydanymi przez Stolicę Apostolską” (stat. 145 § 4). Prawodawca synodalny – za KPK/83 – stanowi, że celebrans sprawujący Eucharystię więcej razy w ciągu jednego dnia, oprócz uroczystości Bożego Narodzenia, może zatrzymać dla siebie jedno stypendium mszalne. Pozostałe ofiary kapłan zobowiązany jest przekazać na cele oznaczone przez ordynariusza miejsca (stat. 148 § 1)³⁵.

³⁴ E. GÓRECKI, *Najświętsza Eucharystia*, s. 134.

³⁵ Zgodnie z dekretem Biskupa Tarnowskiego Andrzeja Jeża z dnia 29 sierpnia 2012 r. proboszczowie i administratorzy parafii oraz wszyscy inni kapłani diecezji tarnowskiej zobowiązani są do odprowadzania na wyznaczone przez Biskupa Diecezjalnego cele ofiar przyjętych z tytułu celebrowania Mszy św. binowanych i trynowanych według następującej zasady: 1) siedemdziesiąt pięć procent ze stypendium każdej Mszy św. binowanej w tygodniu i w niedzielę, z uwzględnieniem przepisu kan. 951 § 2 KPK/83; 2) całość stypendium Mszy św. trynowanej. Nadto Biskup Tarnowski zezwala: 1) trynować – w święta obchodzone w diecezji tarnowskiej na wzór obowiązujących, tj. 2 lutego, 2 dzień Wielkanocy, 2 dzień Narodzenia Pańskiego oraz w poniedziałek po Zesłaniu Ducha Świętego (święto NMP Matki Kościoła); 2) binować – koncelebrując z biskupem, ze względów duszpasterskich w pierwsze piątki i pierwsze soboty miesiąca, w dniu ślubu małżeńskiego, pogrzebu, podczas misji parafialnych, rekolekcji, dni skupienia, na rozpoczęcie i zakończenie roku szkolnego, w czasie czterdziestogodzinnego nabożeństwa, na Środę Popielcową, w dni krzyżowe, w oktawie Bożego Ciała, w uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa, Zwiastowania Pańskiego, Królowej Polski, św. Józefa, tytułu kościoła, głównego Patrona miejsca, w święto Matki Bożej Częstochowskiej oraz Narodzenia Najświętszej Maryi Panny (*Dekret dotyczący celebrowania Mszy św. binowanych i trynowanych*, [w:] B. MARGAŃSKI, *Kalendarz liturgiczny*, s. 29-30). Więcej na ten temat zob. R. KANTOR,

*

Na Kościele ciąży szczególnie obowiązek troski o świętość Eucharystii. Jednym z wymiarów tej troski jest czuwanie nad poprawnym wypełnianiem zobowiązań płynących z przyjętych ofiar mszalnych. Normy dotyczące analizowanej materii zostały zawarte w KPK/83 w rozdziale III *De oblata ad Missae celebrationem stipe*, tytułu III *De sanctissima Eucharistia*, części I *De sacramentis*, księgi IV *De Ecclesiae munere sanctificandi*. Obejmują one czternaście kanonów: 945-958. Dyspozycje prawodawcy kodeksowego odniesione zostały do postanowień IV SDT, które znajdują się w punkcie 3 *Najświętsza Eucharystia*, rozdział I *Sakramenty święte*. Liczą one dwadzieścia osiem statutów: 141-168.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

- Biskup Tarnowski Andrzej JEŻ: Dekret dotyczący celebrowania Mszy św. binowanych i trynowanych (29.08.2012), [w:] B. MARGAŃSKI, Kalendarz liturgiczny Diecezji Tarnowskiej 2014, Tarnów: Biblos 2014, s. 29-30.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, pp. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań: Pallottinum 1984.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, pp. 1-593.
- IOANNES PAULUS PP. II: Constitutio Dogmatica qua nova canonica ordinatio pro spirituali militum curae datur *Spirituali militum curae* (21.04.1986), AAS 78 (1986), pp. 481-486; tekst polski w: „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie, 7 (1986), nr 4, s. 32.
- IV Synod Diecezji Tarnowskiej, Tarnów: Kuria Diecezjalna 1990.
- SACROSANCTUM CONCILIUM ŒCUMENICUM VATICANUM II: Constitutio Dogmatica de Ecclesia *Lumen gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965), pp. 5-75; tekst polski w: SOBÓR WATYKAŃSKI II: Konstytucje. Dekrety. Deklaracje, Poznań: Pallottinum 2002, s. 104-163.
- SACROSANCTUM CONCILIUM ŒCUMENICUM VATICANUM II: Decretum de presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis* (7.12.1965), AAS 58 (1966), pp. 991-1024; tekst polski: SOBÓR WATYKAŃSKI II: Konstytucje. Dekrety. Deklaracje, Poznań: Pallottinum 2002, s. 478-508.

LITERATURA

- ADAMOWICZ Leszek: Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych według Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, Lublin: Polihymnia 1999.

Przeznaczenie stypendiów binowanych i trynowanych, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 27 (2008), nr 1, s. 107-118; A. FUENMAYOR, *Sobre el destino de los estipendios de Misas binadas o trinadas*, „Ius Canonicum” 28 (1988), nr 55, s. 201-211.

- BEDNARCZYK Piotr: Relacja księdza biskupa Piotra Bednarczyka z przebiegu prac IV Synodu Diecezji Tarnowskiej, „Currenda” 7-9 (1986), s. 229-234.
- CALVO-ÁLVAREZ Joaquín: Estipendios, [w:] Á. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA (red.), Comentario exegético al Código de Derecho Canónico, t. III/1, Pamplona: Eunsa Ediciones Universidad de Navarra 1996, s. 703-756.
- CZERWIK Stanisław: Msza święta – teologia, intencje, ofiary, „Pastores” 2 (2008), nr 2, s. 115-122.
- DUDZIAK Jan: Pasterska posługa biskupów tarnowskich w synodach diecezjalnych. Z dziejów tarnowskich synodów, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 10 (1986), nr 1, s. 40-90.
- FUENMAYOR Amadeo de: Sobre el destino de los estipendios de Misas binadas o trinadas, „Ius Canonicum” 28 (1988), nr 55, s. 201-211.
- GÓRECKI Edward: Najświętsza Eucharystia, [w:] J. KRUKOWSKI (red.), Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. III/2: Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła, Poznań: Pallottinum 2011, s. 83-140.
- HUELS John M.: Stipends in the New Code of Canon Law, „Worship” 57 (1983), nr 3, s. 215-224.
- HUELS John M.: The Offering given for the Celebration of Mass [cc. 945-958], [w:] J.P. BEAL, J.A. CORIDEN, T.J. GREEN (red.), New Commentary on the Code of Canon Law, New York: Paulist Press 2000, s. 1129-1136.
- KANTOR Robert: Nieuzasadnione binowanie Mszy świętej a sankcja karna, „Currenda” 3 (2009), s. 425-434.
- KANTOR Robert: Przeznaczenie stypendiów binowanych i trynowanych, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 27 (2008), nr 1, s. 107-118.
- ŁUPIŃSKI Stanisław: Ofiary mszalne w świetle uchwał polskich synodów diecezjalnych po Soborze Watykańskim II, „Studia Teologiczne. Białystok, Drohiczyn, Łomża” 21 (2003), s. 325-331.
- MARGAŃSKI Bolesław: Kalendarz liturgiczny Diecezji Tarnowskiej 2014, Tarnów: Biblos 2014.
- MARZOA Ángel: Ofiary mszalne, [w:] Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechnie i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego, red. P. Majer, edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, Kraków: Wolters Kluwer Polska 2011, s. 711-718.
- MIKOŁAJEC Józef: Problem ofiary mszalnej, „Homo Dei” 4 (2001), s. 56-73.
- PASTUSZKO Marian: Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II, Kielce: Wydawnictwo Jedność 1997.
- PASTUSZKO Marian: Ofiary mszalne, „Prawo Kanoniczne” 29 (1986), nr 3-4, s. 113-136.
- SITARZ Mirosław, Obowiązek odprawiania Mszy świętej „pro populo”, [w:] T. GUZ, M. KUĆ (red.), Ius et fides. Księga jubileuszowa z okazji siedemdziesiątych urodzin profesora Jana Świtki, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2006, s. 859-870.
- SITARZ Mirosław: Słownik prawa kanonicznego, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax 2004.
- SOBCZAK Aleksander: Jałmużna mszalna. Komentarz do kanonów 945-958 Kodeksu Prawa Kanonicznego (Cz. II), „Homo Dei” 3 (2000), s. 76-91.
- SZEWCZYK Władysław, CHWISTEK Beata: IV Synod Diecezji Tarnowskiej w cyfrach i faktach, „Currenda” 8-11 (1985), s. 225-237.
- WOODALL George J.: A Passion for Justice. An Introductory Guide to the Code of Canon Law, Leominster: Gracewing 2011.

INNE

http://www.se.pl/wydarzenia/kraj/zakonnicy-za-50-z-odprawiaja-msze-swiete-za-zycie-wieczne_179459.html (dostęp: 25.01.2015).

<http://www.expressilustrowany.pl/artukul/852637,co-laska-ale-nie-mniej-niz-ile-kosztuja-koscielne-poslugi,id,t.html?cookie=1> (dostęp: 25.01.2015).

<http://www.se.pl/msza-sw-cena,130970/> (dostęp: 25.01.2015).

OFIARY MSZALNE
WEDŁUG KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU
I IV SYNODU DIECEZJI TARNOWSKIEJ

Streszczenie

Ofiara przekazywana kapłanowi z okazji sprawowania Eucharystii ma w Kościele długą tradycję. Bierze swój początek w dawnym zwyczaju przynoszenia przez uczestników Mszy św. darów koniecznych do celebry, głównie chleba i wina, oraz innych ofiar przeznaczonych na utrzymanie duchowieństwa i wsparcie dla ubogich. Z tego też względu Kościół w sposób szczególny ma obowiązek troski o świętość Eucharystii.

Normy dotyczące zagadnienia poruszanego w niniejszym artykule zostały zawarte w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. w księdze IV *Uświęcające zadanie Kościoła*, części I *Sakramenty*, tytule III *Najświętsza Eucharystia*, rozdziale III *Ofiary mszalne* i obejmują czternaście kanonów – 945-958. Poruszają one następujące kwestie: ofiary i intencje (kan. 945), ofiarodawcy (kan. 946), wyłączenie pozorów handlu lub transakcji (kan. 947), intencje indywidualne i zbiorowe (kan. 948), zagubione ofiary (kan. 949), nieokreślona liczba Mszy św. (kan. 950), ograniczenia dotyczące celebrowania i koncelebrowania (kan. 951), wysokość ofiar mszalnych (kan. 952), ograniczenia w przyjmowaniu intencji mszalnych (kan. 953), stypendia przekazywane poza parafię (kan. 954), obowiązki związane z przekazywaniem intencji mszalnych poza parafię (kan. 955), niewypełnione zobowiązania mszalne (kan. 956), obowiązek i prawo czuwania (kan. 957) oraz księga intencji mszalnych (kan. 958).

Normy prawodawcy kodeksowego zostały odniesione do postanowień IV Synodu Diecezji Tarnowskiej, które odnaleźć można w rozdziale I *Sakramenty święte*, punkcie 3 *Najświętsza Eucharystia*. Obejmują one dwadzieścia osiem statutów – 141-168.

Streścił Paweł Lewandowski

Słowa kluczowe: Msza św., stypendia mszalne, aplikowanie Mszy św., *liber stipendiorum*.

THE OFFERINGS MADE FOR THE CELEBRATION OF THE HOLY MASS
ACCORDING TO THE 1983 CODE OF CANON LAW
AND 4th COUNCIL OF THE DIOCESE OF TARNOW

Summary

The offering handed to the priest on the occasion of celebrating the Eucharist has a long tradition in the Church. Its origin goes back to the old habit of bringing, by the participants, gifts necessary for the celebration of Mass, mainly bread and wine, and other gifts for the maintenance of the clergy and support for the poor. For this reason, in a special way the Church has a duty to care for the sanctity of the Eucharist.

The standards pertaining to the issue in this article are included in the Code of Canon Law of 1983, in Book IV of *The Sanctifying Office of the Church*, in Part I of *The Sacraments*, in Title III of *The Blessed Eucharist*, in Chapter III of *The Offering Made for the Celebration of Mass* and include fourteen canons: 945-958. They deal with the following issues: Offerings and Intentions

(can. 945), the Donor (can. 946), Trafficking or Trading Excluded (can. 947), Separate and Collective Intentions (can. 948), Lost Offerings (can. 949), Unspecified Number of Masses (can. 950), One Offering per Day (can. 951), Amount of Offering (can. 952) Limitation on Offerings Accepted (can. 953), Excess Mass Offerings (can. 954), Transferal and Satisfaction of Mass Obligation (can. 955), Unsatisfied Obligations (can. 956), the Vigilance (can. 957) and the Mass Record (can. 958).

The standards of the legislators of the Code were referred to the resolution of the 4th Council of the Diocese of Tarnow, which can be found in Chapter I of *The Sacraments*, Point 3 of *The Blessed Eucharist*. These include twenty-eight statutes: 141-168.

Translated by Paweł Lewandowski

Key words: the Holy Mass, Mass stipends, Mass application, *liber stipendiorum*.